

УДК 371.315

О.В. Сльникова, к.пед.н., доцент
ДВНЗ «Університет менеджменту
освіти» НАПН України, Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Анотація. *Стаття розкриває організаційні та дидактичні умови реалізації дистанційної форми навчання в інформаційних середовищах.*

Ключові слова: дистанційна форма навчання, інформаційно-комунікаційні технології, дидактичний пакет, структурні зміни, зміст навчальної дисципліни, організаційні та дидактичні умови, Net Школа Україна.

Аннотация. *Статья раскрывает организационные и дидактические условия реализации дистанционной формы обучения в информационных средах.*

Ключевые слова: дистанционная форма обучения, информационно-коммуникационные технологии, дидактический пакет, структурные изменения, содержание учебной дисциплины, организационные и дидактические условия, Net Школа Украина.

Annotation. *The article reveals the organizational and didactic conditions of distance learning in information environments.*

Keywords: distance learning, ICT, didactic package, structural changes, the content of a discipline, organizational and didactic conditions, Net school Ukraine.

Актуальність. Проблема реалізації дистанційної форми навчання в інформаційних середовищах стає більш актуальною в умовах ринкової економіки, що вимагає від людини володіння декількома спеціальностями для конкурентоздатності на ринку праці. Це, у свою чергу, значно підвищує сенс дистанційного навчання, що скорочує час для отримання й обробки інформації й надає можливості для опанування декількох спеціальностей одночасно (або скорочує терміни у процесі послідовного отримання різних спеціальностей) .

Тому завданнями педагогів-дослідників є розроблення наукових засад реалізації дистанційного навчання, а завданнями педагогів-практиків – їх використання у навчально-виховному процесі для забезпечення можливості навчання всіх бажаючих на відстані й у будь-який час.

Питанням дистанційної освіти приділяється увага вітчизняними й зарубіжними вченими. Так, розвиток системи дистанційного навчання в Україні розглядається у працях М. Згуровського [1]; розвитку інформаційного суспільства присвячена праця Е. Тоффлера [4]; розробка й впровадження електронного середовища «Net Школа Україна» у навчальний процес загальноосвітніх шкіл розкривається в роботах О. Єльникової [3]. З'являються праці, у яких розглядається підготовка дидактичного матеріалу для курсів дистанційного навчання [2]. Проте немає робіт, що описували б технологію створення організаційних і дидактичних умов реалізації дистанційної форми навчання в інформаційних середовищах. Різні комплексні системи потребують створення різних пакетів інформаційних матеріалів. Тому автори описують саме ті технології, що відповідають вимогам того електронного середовища, в якому вони працюють.

Метою даної статті є розгляд методики створення організаційних і дидактичних умов для реалізації дистанційного навчання в інформаційному середовищі «Net ВНЗ Україна», що адаптується на основі електронного середовища «Net Школа Україна».

Виклад основного матеріалу статті. В умовах переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства, бурхливого розвитку й накопичення інформації виникає потреба у фахівцях, які здатні швидко оновлювати й поповнювати свої знання і вміння.

З іншого боку, в умовах швидкого розвитку й вимог суспільства щодо використання інформаційних технологій (як таких, що швидко розвиваються) і нових галузей та напрямків господарчої діяльності, з'являється потреба у перекваліфікації фахівців. Прискорення часу, що спостерігається внаслідок глобалізаційних процесів, також спонукає багатьох отримувати нову освіту або підвищувати свій кваліфікаційний рівень без відриву від основної роботи або дистанційно.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій на сьогодні досягнув

такого рівня, що системи створення єдиного середовища в межах одного навчального закладу (чи декількох) стає доступним і надає багато можливостей для реалізації дистанційної форми навчання.

Ми погоджуємося з вітчизняними науковцями О. Гагаріним, А. Луценко, С. Титенко, які стверджують, що дистанційне навчання – це є спосіб організації засвоєння інформації, заснований на використанні сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дозволяють здійснювати навчання на відстані, що виключає безпосередній контакт викладача із учнем. Таке навчання відбувається в середовищі, що дозволяє передавати великі обсяги різної інформації на великій відстані. Дистанційне навчання є одним із головних шляхів інформатизації і автоматизації освіти й використання новітніх технологій у навчанні, служить підвищенню ефективності освіти як такої. Організація якісної дистанційної освіти дозволить примножити освітні потужності і позитивно вплине на інтелектуальний потенціал держави. Сьогодні Україна має шанс активно приєднатися до цього процесу й проводити дослідження у напрямках розробки стандартів, форм і методів такого типу навчання [ ].

Водночас із цим залишається низка невирішених питань щодо створення умов для організації дистанційної форми навчання в середині самого навчального закладу. Розглянемо їх.

Умови для організації дистанційної форми навчання. Дистанційна форма навчання є особливою формою, яка трансформує звичний уклад навчального процесу, а саме:

- *лекції* – на короткі інформаційні повідомлення або надання простого документу (в різних електронних форматах), акцентуючи увагу на самостійному опануванні матеріалів, що вимагає від студента навичок самоорганізації й самоосвіти;

- *семінари* – на проміжне тестування або вебінари (*від англ. Web – мережний та seminar – семінар*) – інтерактивні семінари, що проводяться

віддалено через мережу Інтернет);

- **практичні роботи** – на творчі проектні завдання викладача із чітким планом і організацією звітності про стан виконання робіт.

Така трансформація є глибокою й вимагає перегляду підходу до організації викладання навчальної дисципліни. Новий підхід передбачає дистанційну форму навчання, що містить організаційний і дидактичний компоненти. Розглянемо кожен з них.

Організаційний компонент. Дистанційна форма навчання є дуже зручною як для студента, так і для викладача, оскільки дозволяє обом більш ґрунтовно підійти до змісту навчання й приділити стільки часу кожному розділу навчальної програми, скільки потрібно для максимального засвоєння. Однак у процесі даної форми навчання ускладнюється контроль за виконанням завдань, особливо за ідентифікацією особистості виконавця. Враховуючи особливості вітчизняної системи заочної освіти, побудованої на переважно кінцевому контролі, дистанційна форма навчання дозволяє, окрім кінцевого контролю, здійснювати регулярний проміжний поточний контроль за виконанням завдань. Також можливі групові проекти з постійним відкритим доступом для викладача до результатів сумісної роботи. З одного боку, це забезпечує повну відкритість процесу навчання й постійний регулярний контроль за процесом навчання з іншого боку.

Таким чином, необхідна організація вивчення навчальної дисципліни з боку викладача у вигляді складання чіткого розкладу самостійної роботи студента у міжсесійний період та створення системи віддаленого проміжного контролю. Реалізацію такого контролю рекомендовано робити у вигляді проміжних тестів чи невеликих часткових творчих чи проектних завдань. Для цього необхідно зробити два кроки зі зміни структури викладання курсу навчальної дисципліни, що розрахований на один семестр.

По-перше, треба розбити курс на структурні, логічно закінчені частини (від 2 до 5). З кожної частини необхідно розробити такі матеріали:

- інформаційний блок (замість лекції);
- практичну роботу чи декілька вправ (замість семінару);
- запланувати контролюючу дію (невелике проектне завдання, творчий звіт чи просто проміжний тест).

По-друге, визначити розклад або регламент опанування студентами кожної частини навчального курсу й призначити терміни проміжного контролю (контрольних точок). Розробити тести (завдання) й заповнити мережне середовище для проведення автоматичної (тести) або напівавтоматичної перевірки виконаних завдань із уведенням обліку виконання й оцінювання у електронний журнал.

Таким чином, *організаційний компонент дистанційного навчання* складається із двох частин: структурні зміни змісту навчальної дисципліни та організація (регламент) роботи студентів у міжсесійний період із чітким проміжним контролем і відкритим журналом результатів виконання завдань.

Дидактичний компонент. Зазвичай дидактичний компонент складається з дидактичної мети/завдання, відібраного викладачем змісту інформаційного матеріалу, що треба засвоїти; способів активізації пізнавальної діяльності студентів; методів взаємодії викладача і студентів та реального результату навчання (досягнутий рівень навчальних успіхів студентів). В умовах дистанційного навчання незмінною залишається дидактична мета щодо сутності змісту засвоєння матеріалу. Однак неминучою стає трансформація його структури способів і засобів подання, методів взаємодії у системах «студент-викладач» та «студент-машина/комп'ютер».

Структурні зміни змісту навчальної дисципліни передбачають створення різних за формою й призначенням електронних документів, що забезпечують супровід вивчення та опанування студентами дисципліни і допомагають здійснювати регулярний проміжний контроль успішності.

Для цього необхідно створити пакет матеріалів в електронному вигляді, доступним усім студентам. Формат електронного документу особливого

значення не має. Це може бути текст із картинками, схемами, фото із поясненням навчального матеріалу, аудіо лекція, аудіо семінар або тренінг (розроблений як самим викладачем, так і стороннім автором), відео-лекція, записана у вигляді слайдів із голосовим поясненням викладача, відео лекція, записана на відеокамеру під час проведення лекції самим викладачем.

Дидактичне забезпечення курсу має включати:

1. *Вступ або методичні рекомендації*. Це електронний документ текстового формату, де описана структура курсу, записані всі структурні одиниці й вимоги до вивчення курсу взагалі і кожної структурної одиниці, зокрема. Детально описані вимоги до контрольних точок (проміжного контролю) і детальний опис процедури проміжного контролю й критеріїв оцінювання. Особливо необхідно приділити увагу опису системи зарахування й термінів проходження проміжного контролю.

2. *Заняття* (інформаційні блоки) за матеріалами змісту структурної частини курсу. Це можуть бути лекційні теоретичні матеріали, що відповідають тільки певній визначеній структурній частині. Таких занять має бути стільки, скільки є структурних частин. Разом всі заняття складають повний теоретичний матеріал всього навчального курсу з дисципліни на семестр/сесію.

3. *Тести*. Створені тести з можливістю он-лайн тестування студентів й автоматичною перевіркою і зарахуванням у електронний журнал. Тести можуть бути різного типу і мати різні системи оцінювання: бальна система (100 балів); оцінка (2-5 балів); зараховано/не зараховано) та інше.

4. *Практикум*. Методичні рекомендації у текстовому електронному форматі, де детально описані практичні роботи, творчі завдання або опис проекту, в якому студенти мають взяти участь. У рекомендаціях мають бути дуже детально описані теоретичні джерела (якими студент може скористатися для виконання завдання), хід виконання роботи (покрокова інструкція) й форма та спосіб представлення результатів, з якими студент має звітувати про

виконання роботи. Особливе місце має бути приділене критеріям оцінювання виконаної роботи та термінам отримання звітів викладачем.

5. *Підручники*. Книги, посібники, методичні вказівки для самостійної роботи, що супроводжують курс, повинні максимально допомогти студенту підготуватися до проходження тестів, творчих, практичних або проектних робіт. Це можуть бути книги в електронному текстовому форматі як самого викладача, так і інших авторів. Підручники можуть бути як основними (рекомендованими), так і додатковими чи альтернативними.

6. *Словники*. Викладач повинен додати до дидактичного пакету словники термінології, глосарій чи іншу довідкову літературу або матеріали. Це електронні документи в різних форматах, переважно, текстові.

7. *Посилання*. Список посилань на Інтернет-сторінки і ресурси мережі, що стосуються тем, що вивчаються в курсі навчальної дисципліни.

8. *Форум*. Проведення занять у форумі дозволяє викладачеві піднімати окремі теми з курсу й дозволити студентам давати відповіді, консультуватися безпосередньо з викладачем або дискутувати з іншими студентами своєї групи з теми навчального курсу.

9. *Відповіді на найбільш популярні питання*. З року в рік студенти задають питання з тематики курсу. Більша частина цих питань повторюються. Зібрані запитання й надана детальна відповідь викладача допоможе студентам швидше та якісніше отримати відповідь на свої запитання. Файл з відповідями має текстовий формат і доповнюється й поновлюється у міру надходження нових питань.

Таким чином, організаційний і дидактичний аспекти створення дистанційних курсів є основними й необхідними для переходу до дистанційної форми навчання. Проте вони передбачають певну моральну готовність педагогів (викладачів) до створення дидактичного пакету й структурних змін у змісті навчальної дисципліни. Для переходу на дистанційну форму навчання (із застосуванням єдиного навчального інформаційного середовища) та

проведення занять і поточного контролю через мережу Інтернет необхідно створення організаційних, дидактичних умов і моральної готовності викладачів до створення цих умов з кожної окремої навчальної дисципліни.

Література

1. Згуровский М.З. Развитие системы дистанционного образования в Украине // Higher Education Open and Distance Learning Knowledge Base for Decision-Markers/Materials of Meeting of the IITE Focal Points in the CIS and Baltic Countries / Kiev IITE, 2003.
2. Комплексна система підготовки дидактичного матеріалу для курсів дистанційного навчання з спеціальності [Електронний ресурс] / О.О. Гагарін, В.І. Гайдаржи, С.Д.Павловська ; Національний технічний університет України «КПІ». – Режим доступу : http://www.setlab.net/view=Gagarin_Tytenko
3. Net Школа Україна та Net Місто [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://net.elnik.kiev.ua>
4. Создание новой цивилизации. Политика третьей волны. (Тоффлер Э., Тоффлер Х.). – [Online]. – <http://www.net.kg/jornal/n5/JRNAL511.htm>
5. Університет on-line [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.e-lms.ru/component/flexbanner/?task=click&bannerid=11>